

Warszawa, dnia 4 lipca 2023 r.

Opinia
Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji
Krajowej Rady Radców Prawnych
do projektu ustawy
o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw
(druk sejmowy nr 2977)(druk senacki nr 1009)

Opiniowany projekt ustawy (dalej zwany jako: projekt) przewiduje zmiany następujących ustaw:

- 1) ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360, 2337 i 2339) – w art. 1 projektu,
- 2) ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 oraz z 2022 r. poz. 2140) – w art. 2 projektu,
- 3) ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1805, z późn. zm.¹⁾) – w art. 3 projektu,

a także:

- 4) ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261) – w art. 4 projektu;
- 5) ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2021 r. poz. 1990 oraz z 2022 r. poz. 1846 i 2185) – w art. 5 projektu,
- 6) ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1799) – w art. 6 projektu,

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2021 r. poz. 1981, 2052, 2262, 2270, 2289, 2328 i 2459 oraz z 2022 r. poz. 1, 366, 480, 807, 830, 974, 1098, 1301, 1371, 1692, 1855, 1967, 2127, 2140, 2180, 2339, 2436, 2600 i 2687.

- 7) ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2072, z późn. zm.²⁾) – w art. 7 projektu;
- 8) ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1681) – w art. 8 projektu,

ponadto zawiera przepisy przejściowe (art. 9-11) i przepis końcowy (art. 12).

Ocena szczegółowa projektowanych zmian

Art. 1 projektu

Zmiany ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360, 2337 i 2339) przewidziane w art. 1 projektu dotyczą: 1) katalogu przyczyn niegodności dziedziczenia (art. 928 § 1), 2) czwartego kręgu dziedziców ustawowych (art. 934), 3) terminów na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1015) oraz 4) terminu na złożenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego (lub niezłożonego) pod wpływem błędu lub groźby (art. 1019). Przewidują one:

- 1) rozszerzenie katalogu przyczyn niegodności dziedziczenia przewidzianych w art. 928 § 1 o dwie kolejne, to jest:
 - a) pkt 4: „uporczywe uchylenie się od wykonywania wobec spadkodawcy obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową” – wprawdzie *de lege lata* możliwe jest uznanie na podstawie art. 928 § 1 pkt 1 za niegodną dziedziczenia osoby, która dopuściła się przestępstwa niealimentacji (art. 209 k.k.), uznanego przez sąd cywilny jako „ciężkie”, to jednak ta możliwość nie w każdym przypadku pozwala na uznanie za niegodną dziedziczenia osoby, na której ciążył obowiązek alimentacyjny, która miała świadomość i możliwość wywiązania się z tego obowiązku, a mimo wszystko go nie wypełniała. W efekcie wprowadzenie pkt 4 uzupełni przesłankę

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2021 r. poz. 1080 i 1236 oraz z 2022 r. poz. 655, 1259, 1933 i 2642.

określoną w pkt 1, wskutek czego nie będzie konieczne wyczerpanie znamion przestępstwa, a tym bardziej skazanie spadkobiercy, by móc go uznać za osobę niegodną dziedziczenia w przypadku, gdy zaniechanie alimentacji miało charakter uporczywy (długotrwały, powtarzalny, nacechowany złą wolą, a więc zależny od spadkodawcy – co będzie podlegało ocenie sądu cywilnego), a jednocześnie miał on świadomość spoczywania na nim tego obowiązku „określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową” – należy ocenić pozytywnie,

b) pkt 5: „uporczywe uchylanie się od wykonywania obowiązku pieczy nad spadkodawcą, w szczególności wynikającego z władzy rodzicielskiej, opieki, sprawowania funkcji rodzica zastępczego, małżeńskiego obowiązku wzajemnej pomocy albo obowiązku wzajemnego szacunku i wspierania się rodzica i dziecka” – także w tym przypadku mamy do czynienia ze szczególnie nagannym zachowaniem dziedzica, który w sposób uporczywy (długotrwały, powtarzalny, nacechowany złą wolą, a więc zależny od spadkodawcy – co będzie podlegało ocenie sądu cywilnego) uchylał się od wykonywania spoczywającego na nim obowiązku względem spadkodawcy, a następnie miałby po nim dziedziczyć. Takie nasilenie złej woli spadkobiercy w stosunku do spadkodawcy w pełni uzasadnia pozbawienie go możliwości dziedziczenia i wpisuje się w *ratio legis* instytucji niegodności dziedziczenia – należy ocenić pozytywnie;

2) zawężenie czwartego kręgu dziedziców ustawowych (art. 934) polegające na nadaniu nowego brzmienia § 2 i § 3 oraz dodaniu § 2¹, w efekcie czego w przypadku gdyby któreś z dziadków powołanych do spadku z ustawy nie dożyło otwarcia spadku, jego udział przypada jego dzieciom w częściach równych lub gdyby dziecko takiego dziadka nie dożyło otwarcia spadku dzieciom tego dziecka (a więc wnukom dziadka) w częściach równych, zamiast jak jest obecnie zstępnym tego dziadka wg głów i szczepów, bez ograniczenia stopnia pokrewieństwa (a więc dzieciom, wnukom, prawnukom itd. takiego dziadka) – należy co do zasady ocenić pozytywnie, bowiem celem tej zmiany jest skrócenie

czasu trwania postępowań o stwierdzenie nabycia spadku i niewątpliwie cel ten zostanie osiągnięty ze względu na zmniejszenie ilości osób potencjalnie powołanych do spadku, **z następującym zastrzeżeniem**: wprawdzie zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Sprawiedliwości „[...] prawniki dziadków spadkodawcy i dalsi krewni zmarłego dochodzą do dziedziczenia po nim zazwyczaj w sytuacji odrzucenia spadku przez bliższych krewnych. Sytuacje, w których dalsi krewni zmarłego nie odrzucają spadku po jego odrzuceniu przez bliższych krewnych należą do rzadkości [...]”, to jednak w ogóle nie uwzględniono, że w przypadku braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa, a także braku dziadków, dzieci i wnuków dziadków, dalsi zstępni dziadków *de lege lata* uzyskują powołanie do spadku jako jedyni żyjący krewni spadkodawcy (co zgodnie ustawą z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny³⁾ miało na celu zabezpieczenie dziedziczenia przez rodzinę spadkodawcy i odsunięcie na dalszy plan kolejnych kręgów dziedziców, który w 2009 roku obejmował gminę ostatniego miejsca zamieszkania albo Skarb Państwa), a w tym przypadku nie ma mowy o powołaniu do spadku w sytuacji odrzucenia spadku przez bliższych krewnych. Niestety nie przedstawiono danych statystycznych, jaki odsetek wszystkich spraw spadkowych stanowią te dwie grupy i w jakim stopniu wpłynie to na skrócenie czasu postępowań spadkowych, co niewątpliwie ułatwiłoby zajęcie jednoznacznego stanowiska w kwestii proponowanych zmian art. 934;

- 3) w art. 1015 po § 1 dodanie § 1¹ i 1², w efekcie czego do zachowania ustawowego terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, określonego w art. 1015 § 1 k.c., będzie wystarczające złożenie przed jego upływem wniosku do sądu o odebranie tego oświadczenia, zaś w przypadku, gdy będzie wymagana zgoda sądu na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, w imieniu dziecka albo osoby pozostającej pod opieką, bieg ww. terminu będzie ulegał zawieszeniu na czas trwania postępowania w tym przedmiocie, co w konsekwencji

³⁾ Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. poz. 662).

ujednolici rozbieżne jak dotąd orzecznictwo w tej kwestii – należy ocenić pozytywnie;

- 4) w art. 1019 w § 1 dodanie pkt 3, w efekcie czego do zachowania ustawowego terminu do złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego (lub niezłożonego) pod wpływem błędu lub groźby będzie wystarczające złożenie przed jego upływem wniosku do sądu o odebranie tego oświadczenia, co w konsekwencji ujednolici rozbieżne jak dotąd orzecznictwo w tej kwestii – należy ocenić pozytywnie.

Art. 2 projektu

Zmiany w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 oraz z 2022 r. poz. 2140) przewidziane w art. 2 projektu zakładają w szczególności, że sądem właściwym do wydawania zezwolenia na dokonywanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, jakimi są przyjęcie lub odrzucenie spadku przez rodzica albo opiekuna w imieniu małoletniego dziecka albo podopiecznego, będzie nie tylko jak jest *de lege lata* sąd opiekuńczy, ale także sąd spadku (projektowane nowe brzmienie art. 101 § 3 oraz art. 156). Ponadto nie będzie konieczne uzyskanie powyższej zgody „na odrzuceniu spadku w imieniu dziecka przez rodzica, któremu również w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, gdy jest dokonywana za zgodą drugiego z rodziców, któremu w tym zakresie również przysługuje władza rodzicielska, albo jest dokonywana wspólnie”, a dziecko jest powołane do dziedziczenia w wyniku uprzedniego odrzucenia spadku przez któreś z rodziców. Zgoda sądu będzie jednak wymagana, jeśli inny zstępny rodziców tego dziecka przyjmuje spadek (projektowane dodanie § 4 w art. 101) – należy je ocenić pozytywnie.

Art. 3 projektu

Zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1805, z późn. zm.⁴⁾) przewidziane w art. 3 projektu mają charakter porządkujący – uzgodnienie nowelizowanych przepisów z wcześniej wydanymi oraz zmienianymi w projekcie, a także mają na celu uproszczenie, a także skrócenie czasu trwania postępowań w sprawach spadkowych. Przewidują one:

- 1) w art. 640 w § 1 dodanie zdanie trzeciego, zgodnie z którym „Notariusz nie przesyła oświadczenia, jeśli zarejestrował akt poświadczenia dziedziczenia.” – należy ocenić pozytywnie;
- 2) dodanie art. 640¹, zgodnie z którym „Zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, wydaje sąd spadku”, natomiast wcześniej złożone do sądu opiekuńczego, a nierozpoznane wnioski w tej kwestii przekazuje się do rozpoznania sądowi spadku – przepis ten koresponduje z nowelizacją art. 101 § 3 k.r.o., przewidzianą w art. 2 pkt 1 projektu – należy ocenić pozytywnie;
- 3) zmiany w art. 641 poprzez:
 - a) zastąpienie w § 1 pkt 1 słów „miejsce jego ostatniego zamieszkania” słowami „ostatnie miejsce jego zwykłego pobytu”, co ma charakter porządkujący – należy ocenić pozytywnie,
 - b) uchylenie § 3, a przez to zwolnienie składającego oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku z obowiązku złożenia wypisu aktu zgonu spadkodawcy albo prawomocnego orzeczenia sądowego o uznaniu za zmarłego lub o stwierdzeniu zgonu, jeżeli dowody te nie zostały już poprzednio złożone – należy ocenić pozytywnie,

⁴⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2021 r. poz. 1981, 2052, 2262, 2270, 2289, 2328 i 2459 oraz z 2022 r. poz. 1, 366, 480, 807, 830, 974, 1098, 1301, 1371, 1692, 1855, 1967, 2127, 2140, 2180, 2339, 2436, 2600 i 2687.

- c) dodanie § 3¹ i 3² określających zakres informacji składanych przez rodzica wraz z oświadczeniem o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniego dziecka oraz przewidujących odpowiedzialność karną wzorowaną na treści art. 671, jako konsekwencja dodania § 4 w art. 101 k.r.o. – należy ocenić pozytywnie;
- 4) nadanie nowego brzmienia art. 643 powodującego ograniczenie obowiązku zawiadamiania przez sąd spadku o złożonych oświadczenia tylko do przypadków odrzucenia spadku i tylko osób, które zgodnie z treścią oświadczenia o odrzuceniu spadku i przedstawionych dokumentów są powołane do dziedziczenia, bez konieczności ich zawiadamiania w przypadku złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku, bowiem to i tak nie zmienia ich sytuacji prawnej, a ponadto generuje tylko konieczność podejmowania przez sąd spadku zbędnych działań i zbędne koszty – należy ocenić pozytywnie;
- 5) w art. 652 nadanie zdaniu drugiemu brzmienia: „Notariusz niezwłocznie zawiadamia o tym sąd spadku, przesyłając odpis sporządzonego protokołu, chyba że zarejestrował akt poświadczenia dziedziczenia.” – należy ocenić pozytywnie;
- 6) nadanie nowego brzmienia art. 669 powodującego ograniczenie obowiązku wzywania na rozprawę przez sąd spadku spośród spadkobierców powołanych do spadku z ustawy małżonka, zstępnych, osób pozostających w stosunku przysposobienia, rodziców i rodzeństwa oraz innych, jeśli są sądowni znani, co spowoduje usprawnienie postępowań spadkowych – należy ocenić pozytywnie;
- 7) nadanie nowego brzmienia w art. 670 w § 1 zdaniu pierwszym, w celu uzgodnienia go ze zmianą art. 669 przewidzianą w art. 3 pkt 6 projektu – należy ocenić pozytywnie;
- 8) nadanie nowego brzmienia art. 672, w celu uzgodnienia go ze zmianą art. 669 przewidzianą w art. 3 pkt 6 projektu – należy ocenić pozytywnie;
- 9) zmiany w art. 677 mające na celu doprecyzowanie wymaganej treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, by była ona zgodna z wymogami treści aktu poświadczenia dziedziczenia, analogicznie w przypadku stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego – należy ocenić pozytywnie.

Art. 4 projektu

Zmiana w ustawie z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261) – przewidziana w art. 4 projektu nie ma związku z nowelizacją Kodeksu cywilnego wskazanego w tytule projektu, ani z nowelizacją Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Kodeksu postępowania cywilnego, niemniej jednak – należy ją ocenić pozytywnie.

Art. 5 projektu

Zmiany w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2021 r. poz. 1990 oraz z 2022 r. poz. 1846 i 2185) – przewidziane w art. 5 projektu mają na celu wprowadzenie jednoznacznej podstawy prawnej, w oparciu o którą sądy będą miały możliwość żądania udostępnienia danych z ewidencji gruntów i budynków (w postaci wypisu i wyrysów z ewidencji) oraz przyznanie sądom dostępu – za pośrednictwem Zintegrowanego Systemu Informacji o Nieruchomościach – do danych ewidencji gruntów i budynków, na potrzeby prowadzonych postępowań – należy je ocenić pozytywnie.

Art. 6 projektu

Zmiana w ustawie z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1799) – przewidziana w art. 6 projektu ma na celu dodanie w treści aktu poświadczenia dziedziczenia określenia sposobu przyjęcia spadku (podobnie jak przewidziano w proponowanym brzmieniu art. 677 § 1¹ pkt 4 k.p.c. w odniesieniu do postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku) – należy ją ocenić pozytywnie.

Art. 7 projektu

Zmiana w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2072, z późn. zm.⁵⁾) – przewidziana w art. 7 projektu ma charakter porządkujący – należy ją ocenić pozytywnie.

Art. 8 projektu

Zmiana w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1681) – przewidziana w art. 8 projektu ma na celu umożliwienie Ministrowi Sprawiedliwości i sądom pozyskiwania od ministra właściwego do spraw informatyzacji danych za pomocą urządzeń teletransmisji danych z rejestru stanu cywilnego w zakresie niezbędnym do realizacji ich ustawowych zadań – należy ją ocenić pozytywnie.

Art. 9 i art. 10 projektu

Art. 9 i art. 10 projektu zawierają przepisy przejściowe, spójne ze zmianami wprowadzonymi w art. 1 – 3 projektu, z należyтым uwzględnieniem zasady ochrony praw nabytych – należy je ocenić pozytywnie.

Art. 11 projektu

Art. 11 projektu zawiera przepis przejściowy, odnoszący się do zmiany przewidzianej w art. 4 projektu i spójny z tą zmianą, co należy ocenić pozytywnie, **z zastrzeżeniem**, że ze względu na długość prac legislacyjnych nad projektem konieczna będzie zmiana terminu tam przewidzianego (31 maja 2023 r.), na późniejszy, korespondujący z datą, w której projekt zostanie uchwalony.

⁵⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2021 r. poz. 1080 i 1236 oraz z 2022 r. poz. 655, 1259, 1933 i 2642.

Art. 12 projektu

Art. 12 projektu określa *vacatio legis* – dyspozycje tego przepisu należy ocenić pozytywnie.

Opracował r.pr. dr hab. Sławomir Kurza, prof. USWPS